

DOI 10.36074/20.11.2020.v3.25

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ МЕТОДОЛОГІЇ ТА ПРОЦЕДУР ДЕРЖАВНОЇ ПІДСУМКОВОЇ АТЕСТАЦІЇ НА РІВНІ БАЗОВОЇ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

ORCID ID: 0000-0002-8279-4427

Науменко Світлана Олександрівна

кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник,
старший науковий співробітник відділу моніторингу
та оцінювання якості загальної середньої освіти
Інститут педагогіки НАПН України

УКРАЇНА

В Україні державна підсумкова атестація (далі – ДПА) є формою контролю відповідності рівня загальноосвітньої підготовки випускників закладів загальної середньої та професійно-технічної освіти державним вимогам [1]. ДПА на етапі завершення початкової освіти проводиться виключно з метою моніторингу якості освіти. На етапі завершення III ступеня загальної середньої освіти ДПА здійснюється у формі зовнішнього незалежного оцінювання (далі – ЗНО), що є сертифікаційним оцінюванням (його результати використовуються для визначення конкурсного бала під час вступу до закладів вищої освіти).

Найбільш дискусійною є ДПА на етапі завершення II ступеня загальної середньої освіти. Базові закони освітнього права в Україні «Про освіту» (2017) та «Про повну загальну середню освіту» (2020) передбачають можливість проведення ДПА на рівні гімназії у формі ЗНО, проте чітко не окреслюють його мету. На практиці ДПА на етапі завершення базової середньої освіти проводиться у формі оцінювання навчальних досягнень здобувачів освіти, що використовується для поточного контролю навчальних досягнень. Його підготовка і реалізація здійснюються безпосередньо в закладах загальної середньої освіти за завданнями, укладеними вчителями, які й перевіряють їх. Також відсутня практика висвітлення, аналізу й узагальнення результатів ДПА та їх врахування з метою виявлення недоліків у системі базової середньої освіти та визначення напрямів її удосконалення.

Таким чином, на етапі завершення гімназійної освіти не забезпечується реалізація основної функції ДПА – визначення відповідності досягнень випускників вимогам Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти [2, с. 18]. Одним із наслідків відсутності чіткої регламентації мети і завдань ДПА стала її відміна на всіх рівнях загальної середньої освіти у 2020 р. на тлі пандемії COVID-19 [3].

Аналіз зарубіжного досвіду показує, що в багатьох європейських країнах на рівні базової середньої освіти здійснюється сертифікаційне оцінювання у формі ЗНО. Воно одночасно є інструментом визначення рівня навчальних досягнень випускників та інструментом конкурсного відбору випускників для навчання на наступному рівні освіти відповідно до обраної спеціалізації [4, с. 77].

Згідно із дослідженнями Т. О. Лукіної, такі ж напрями розбудови ДПА у формі ЗНО на етапі завершення базової середньої освіти (зокрема, виявлення реального рівня навчальних досягнень здобувачів та реалізація механізму відбору їх до професійних ліцеїв) визначають українські освітяни та учні гімназії [5, с. 450].

Перспективи запровадження ДПА у формі ЗНО на рівні базової середньої освіти визначені у «Стратегії розвитку освітніх оцінювань у сфері загальної середньої освіти в Україні до 2030 року» (далі – Стратегія), розробленій у 2019 році Міністерством освіти і науки України у співпраці з Міжнародним фондом «Відродження», Українським центром оцінювання якості освіти, Національною академією педагогічних наук України, Ніжинським державним університетом імені Миколи Гоголя та іншими установами. Цей аналітичний документ-пропозиція створений з метою розбудови в Україні системи освітніх оцінювань, яка б сприяла підвищенню якості початкової, базової середньої та повної загальної середньої освіти, накопиченню об'єктивної інформації про освітній процес і результати навчання здобувачів освіти тощо [2].

Згідно зі Стратегією, метою ДПА на рівні гімназії має бути «встановлення відповідності результатів навчання здобувачів базової середньої освіти вимогам Державного стандарту та/або очікуваним результатам навчання, визначеними типовими освітніми програмами, надання об'єктивної інформації про навчальні можливості й здобутки кожного здобувача та одержання інформації про загальний рівень освіти з метою подальшого її використання для визначення шляхів підвищення якості освітньої діяльності й прийняття обґрунтованих рішень щодо напрямів розвитку базової середньої освіти» [2, с. 18-19].

Передбачається, що результати ДПА можуть бути підставою для переведення чи зарахування випускників гімназії до профільного ліцею академічного або професійного спрямування, а також для забезпечення конкурсного відбору для вступу на навчання до закладів фахової передвищої освіти (училищ, коледжів тощо) за умови наявності конкурсу на відповідні профілі в цих закладах освіти [2, с. 18].

Відповідно до Стратегії, свідоцтво про базову середню освіту буде надавати право випускникам гімназії продовжувати навчання для здобуття повної загальної середньої освіти або фахової передвищої освіти. Також у ньому зазначатиметься описова характеристика досягнень здобувача за освітніми галузями (предметами), з яких він проходив ДПА (інформація щодо компетентностей і рівнів володіння ними у розрізі досягнень та прогалін, а також кількісні показники результатів навчання за шкалою оцінювання 1-12) [2, с. 15, 23].

Визначаються дві можливі моделі підсумкового оцінювання на рівні базової середньої освіти. Згідно з першою моделлю, ДПА – це внутрішньо шкільні іспити. Тобто, організація ДПА, перевірка і визначення її результатів забезпечується самим закладом освіти. Проте інструменти оцінювання і процедури проведення ДПА розробляються Українським центром оцінювання якості освіти у співпраці з Державною науковою установою «Інститут модернізації змісту освіти». Відмінністю є й те, що результати ДПА вносяться до Національної освітньої електронної платформи з метою подальшого аналізу цих результатів та вироблення рекомендацій щодо підвищення якості освіти [2, с. 19].

Друга модель передбачає у процесі проведення ДПА поєднання процедур ЗНО та внутрішньо шкільних іспитів, тобто, реалізує норми базових законів освітнього права. При цьому іспити з двох предметів (української мови і літератури та математики) здійснюються за технологією ЗНО, а іспити з інших предметів – як традиційні шкільні іспити [2, с. 19].

Згідно з першою моделлю в гімназії передбачено складання п'яти обов'язкових іспитів, за другою моделлю – чотирьох [2, с. 20]. Зауважимо, що іспити з української мови і літератури та математики (мовно-літературна та математична освітні галузі) є обов'язковими як за першою, так і за другою моделями. Також обидві моделі передбачають складання обов'язкових іспитів з природничої, громадянської й історичної освітніх галузей. При цьому передбачено певні особливості їх процедур з урахуванням того, що природничі й суспільні предмети характеризують загальну компетентність людини (світоглядний потенціал і громадянську зрілість) та доповнюють об'єктивність оцінювання рівня освіченості випускника [6, с. 251].

Перша модель забезпечує принцип варіативності (здобувачі освіти складатимуть іспити з одного предмета з кожної освітньої галузі на їхній вибір). Згідно з другою моделлю будуть запроваджені комплексні іспити в межах освітніх галузей. Другий підхід планується реалізувати технологією предметних субтестів, що оцінюють навчальні досягнення здобувача не лише з конкретного предмета, а й за відповідною освітньою галуззю [2, с. 22]. Тобто, комплексний іспит даватиме можливість оцінити цілісність природничо-наукових та суспільствознавчих знань випускника гімназії [2, с. 20].

П'ятим обов'язковим іспитом згідно з першою моделлю є іспит з іноземної мови. Зауважимо, що у зарубіжній практиці обов'язковими предметами ЗНО на етапі завершення базової середньої освіти є державна мова, математика, англійська мова та/або іноземна мова [4, с. 77-78]).

Стратегія також передбачає складання додаткового іспиту за вибором здобувача освіти або закладу загальної середньої освіти, зокрема з предмету, що вивчався поглиблено [2, с. 20-21].

Основною формою ДПА, як за першою, так і за другою моделями, є письмові іспити у тестовому форматі з усіх предметів [2, с. 21]. Проте ДПА з іноземної мови матиме обов'язкову частину з говоріння й аудіювання, а ДПА з української мови і літератури може складатися також із усного спілкування з елементами говоріння, аудіювання, презентації тощо, яке має здійснюватися завчасно (напередодні іспиту) [2, с. 21].

Зазначимо, що на сьогодні єдиним форматом ДПА у формі зовнішнього оцінювання може бути лише паперове тестування. Але за умови розвитку технічного оснащення закладів загальної середньої освіти передбачається використання комп'ютерного тестування з окремих предметів (освітніх галузей) [2, с. 31].

Таким чином, основними напрямками удосконалення державної підсумкової атестації на етапі завершення базової середньої освіти в Україні є конкретизація її мети та розширення її функцій: від механізму встановлення відповідності освітніх результатів випускників базової середньої освіти вимогам Державного стандарту до інструменту виявлення об'єктивної інформації про пізнавальні можливості кожного здобувача та сертифікаційного оцінювання його здобутків. У перспективі ДПА на рівні гімназії може стати ефективним засобом конкурсного відбору до профільної школи (академічного чи професійного ліцею). Доцільним є також акумулювання результатів ДПА на Національній освітній електронній платформі з метою їх використання для виявлення недоліків у функціонуванні системи освіти, визначення напрямів її удосконалення, а також вибудовування освітньо-професійної траєкторії здобувачів базової освіти.

Список використаних джерел:

- [1] *Державна підсумкова атестація* (без дати). Міністерство освіти і науки України : веб-сайт. Вилучено з <https://mon.gov.ua/ua/tag/derzhavna-pidsumkova-atestatsiya>.
- [2] *Стратегія розвитку освітніх оцінювань у сфері загальної середньої освіти в Україні до 2030 року* (2019). Український центр оцінювання якості освіти : веб-сайт. Київ, Україна. Вилучено з https://testportal.gov.ua/wp-content/uploads/2019/07/190523_Strategiya-osvitnih-otsinyuvan_UTSOYAO.pdf.
- [3] *Про внесення змін до деяких законів України щодо окремих питань завершення 2019/2020 навчального року* (Закон України). № 725-IX. (2020). Верховна Рада України. Законодавство України : веб-сайт. Вилучено з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/725-20#Text>.
- [4] Науменко, С. (2019). Особливості застосування зовнішнього незалежного оцінювання по закінченню закладів базової середньої освіти у зарубіжних країнах. *Природнича освіта і наука для сталого розвитку України: проблеми і перспективи* : збірник наукових матеріалів III Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю (с. 77-82). 10-11 жовтня, 2019, Глухів, Україна: Вінниченко М.Д., Вилучено з <https://lib.iitta.gov.ua/717591/>.
- [5] Лукіна, Т. О. (2020). Мета як основа для визначення моделі державної підсумкової атестації випускників основної школи. *The 12th International scientific and practical conference «Impact of modernity on science and practice»* (р. 450-453). April 13-14, 2020, Edmonton, Canada: Bookwire by Bowker. Retrieved from <https://lib.iitta.gov.ua/720073/>.
- [6] Ляшенко, О. І. (2019). Моделі організації державної підсумкової атестації випускників гімназій. *Анотовані результати науково-дослідної роботи Інституту педагогіки НАПН України за 2019 рік* (с. 251-252). Київ, Україна: Педагогічна думка. Вилучено з <https://lib.iitta.gov.ua/719869/>.